

TOESPRAAK EKKLESIA AMSTERDAM Pinksteren 2018

De bewegingen van de Geest

Kees Kok

1.

Lukas is de enige van de vier evangelisten die een vervolg heeft geschreven op zijn verhaal over Jezus van Nazaret: de *Handelingen der Apostelen*. Let wel: een verhaal, geen historisch verslag. Over hoe het verder ging, hoe er na de dood van Jezus een onstuitbare beweging op gang kwam, vanuit Jeruzalem tot in Rome, het hart van de toenmalige wereldmacht. Lukas begint zijn verhaal bij het laatste postmortale samenzijn van Jezus met zijn leerlingen. Zij vragen hem nog of hij nu eindelijk het koninkrijk Israël gaat herstellen. Dat is niet jullie zaak, maar die van mijn vader, antwoordt hij, en hij draagt hen op te wachten op de komst van de Heilige Geest - die zal hen inspireren. Zij moeten zich niet langer blindstaren op hem, maar zelf aan de slag. En dan verdwijnt hij uit het zicht, in een wolk. De leerlingen, zo'n honderd en twintig in getal, verzamelen zich in een bovenzaal in Jeruzalem, en daar gebeurt het.

2.

Lukas laat de komst van de 'Heilige Geest' samenvallen met *Sjavoe'ot*, het Joodse Wekenfeest, zeven weken, de vijftigste dag na Pesach, *pentècostè*, Pinksteren. Dat is het feest van de gave van de Thora, vijftig dagen na de uittocht uit Egypte. En net als toen, bij de gave van de Tien Woorden aan Israël in de woestijn, laat Lukas het stormen, razen en bliksemen: de blikseminslag van de Geest van JHWH, de Heilige. Dat is geen andere Geest dan die van de Thora, de levensadem van in-den-beginne, die de letter van de Schrift steeds opnieuw in beweging zet, in een beweging omzet. Nu is de tijd daar dat zo veel mogelijk mensen het grote bevrijdingsverhaal horen dat ooit met Israël begonnen is, want die bevrijding is bestemd voor alle volkeren, het moet gehoord worden tot aan de uiteinden der aarde. Daarom worden met die blikseminslag ook even alle talen één, voor iedereen verstaanbaar. Petrus, de woordvoerder van de apostelen, houdt een gloedvolle rede: de oude dromen en visioenen van de profeten zullen herleven bij jong en oud, man en vrouw, bij meesters en knechten. De vermoorde dienstknecht Jezus is heengegaan, verheven aan Gods rechterhand. Nu is het aan ons om hem te zijn in deze wereld.

3.

En dan beschrijft Lukas hoe uit de velen die vertrouwen stellen in deze woorden van Petrus, een gemeenschap van vertrouwen ontstaat, vertrouwen in elkaar, trouw aan elkaar, de eerste ekklesia. En, zo staat geschreven: 'Zij hadden alles gemeenschappelijk, verkochten alles wat zij bezaten en verdeelden het onder allen, naar gelang hun behoefte.' Dat is dus de uiteindelijke, gedroomde, visionaire consequentie van het pinkstergebeuren: een nieuwe samenleving van alles-voor-allen. Een einde aan de toestand die overal en altijd in deze wereld als normaal wordt beschouwd: de onaantastbare heerschappij van het bezit, de geest van de Mammon, die sinds mensenheugenis met vermeende soevereiniteit zweeft boven de zee der volkeren, boven de wereldmarkt, en die altijd de eerste oorzaak is van alle oorlogen, moord en hebzucht. Heeft die ideële, bezitloze ekklesia werkelijk bestaan? Dat weet niemand, maar zeker is wel dat het verhaal erover velen heeft geïnspireerd. De eerste christelijke monniken hebben geprobeerd het in praktijk te brengen, en na hen telkens nieuwe religieuze orden en sekten. Met als hoogtepunt het absolute verbod van enig bezit dat Franciscus van Assisi aan zijn volgelingen oplegde. De marxist Karl Kautsky typeerde dat beginnende christendom begin vorige eeuw in een boek als 'een energiek, maar vaag communisme'. Dat heeft volgens hem hooguit een jaar of zeventig standgehouden, maar verwaterde met de massale toestroom van nieuwe gelovigen uit de volkeren.

Toch heeft de mensengeschiedenis nog talloze pinkstermomenten gekend, eigenlijk al vanaf 'in den beginne', toen de Geest, die levensadem van God, over de wateren scheerde, toen God adem haalde voor hij al sprekend begon te scheppen. Maar altijd weer lijkt die Geest ook razendsnel te verdampen en te worden overruled door andere geesten, grote en kleine verleiders die zich als paradijsslangen overal in en tussen wringen. Neem nou *Facebook*, ooit opgericht vanuit de mooie pinkstergedachte om alles met allen te kunnen *delen*. Maar inmiddels is het een van de grootste marktplaatsen ter wereld, waar veel verdeeldheid wordt gezaaid en weinig echte gemeenschap geogst, 'van aangezicht tot aangezicht', *face to face*.

4.

2018 is een jaar van herdenkingen.

Tweehonderd jaar geleden werd Karl Marx geboren. Hij pleitte in de traditie van profeten en apostelen voor een economie die geen bezitters en bezitlozen meer zou kennen, waarin alles voor allen zou zijn.

Honderd jaar geleden liep de Eerste Wereldoorlog ten einde en kwam de Russische Revolutie op gang. Was dat de verwezenlijking van Marx' pinksterdroom? Het werd een nachtmerrie. Stalins terreur was uiteindelijk verantwoordelijk voor minstens vijftig miljoen slachtoffers, naast nog eens vijf en dertig miljoen dode Russen in twee wereldoorlogen. Het zijn onvoorstelbare getallen. Zeventig jaar geleden werd de staat Israël gesticht. Was dat na 1900 jaar het antwoord op die laatste vraag van Jezus' volgelingen, op hun droom van het herstel van het koninkrijk van Israël? Maar wat is er dan van die droom terechtgekomen? Voor de Palestijnen en ook voor veel Israëli's is het in elk geval een drama geworden, *Al Nakba*, De Ramp. Hoe lang nog en ten koste van hoeveel doden?

5.

Een heel ander jubileum is dat van 'Mei '68', vijftig jaar geleden. Ook een soort pinkstergebeuren. Veel rook en love, love, love en flowerpower, van Parijs tot San Francisco. Ook in Nederlandse steden veel lawaai en rookwolken, soms van traangas, maar toch vooral van nederwiet en andere genotsmiddelen, zoals bij het Lieverdje. En de roep om eindelijk woningen voor iedereen en om gelijkheid van kennis, macht en inkomen. Ach, het was van alles en nog wat door elkaar. Geen grote, hooguit een 'kleine mooie ritselende revolutie', om toch maar met Lucebert te blijven spreken. Maar het was wel iets. En zeker is wel dat het daarna in vele opzichten nooit meer was als daarvoor.

Over mei '68 wordt alweer vijf decennia door veel gezeten burgers gesmaald en gemeesmuild. Wat dachten ze wel, die idiote provo's en maffe kabouters. En het is waar, de meesten van hen zijn later ook geruisloos opgegaan in een nieuw establishment, met steeds ongelijkere inkomens, kennis en macht.

Ook vijftig jaar geleden, maar veel heftiger en minder bloemrijk, de Praagse Lente, de roep om een communisme met een menselijk gezicht. Die lente werd nog voor de herfst vakkundig de nek omgedraaid door de Russische cryptocommunisten, platgewalst door hun tanks. En wat een geestvervoering, wat een pinksterervaring, toen zo'n twintig jaar later de Muur dan toch viel. Maar dat resulteerde weer in de vrije instroom van een geheel nieuwe neoliberale uitbuitersklasse.

6.

Maar waar is die Geest dan nog wel te vinden? Nou, overal. Hij, of zij, woont gewoon in de zielen van gewone mensen en maakt ze zo bijzonder. Misschien nog wel het meest in landen waar wij

niet graag zouden wonen: China, Rusland, Turkije, Iran, Syrië. Je zag ze bijvoorbeeld voorbijkomen in al die prachtige VPRO-documentaires over die landen van de laatste jaren. Hun geestkracht ongebroken onder de verstikkende deken van dictatuur en terreur, blijven zij, afkerig van geweld, protesteren op de pleinen van de steden en aan hun grenzen. Ze delen hun leven, behoeden elkaar, houden elkaar overeind, verzorgen elkaars wonden, begraven tezamen hun doden. In de laatste aflevering van *Onze man in Teheran* vraagt Thomas Erdbrink zich af of hij wel in Iran moet blijven, nadat een vriend van hem, vals beschuldigd van spionage, in een lijkzak uit de gevangenis was ontslagen - zelfmoord zogenaamd. Aan het eind van de serie zwerft Erdbrink op een avond hij door de verlate straten van Teheran en komt hij een oude man tegen. Die draait zich om en begint spontaan en ontroerend mooi een lied te zingen, zo te horen over de liefde. Dan groet hij vriendelijk en verdwijnt. Ik blijf, was Erdbrinks laatste woord. Een pinkstermoment.

7.

Geest van wijsheid, Geest van raad, aller dingen zuiv're maat.

Trooster die met wond're krachten bijstaat wie in leed versmachten.

Dat zijn regels uit een oud Rooms pinksterlied dat dezer dagen in mijn hoofd rondzingt. Wie verlangt niet naar wijsheid, goede raad, zuivere, menselijke maat en troost in deze tijden van onwijsheid, radeloosheid, van mateloze welvaart die maar meestijgt met de zeespiegel, en bij alle wereldleed? Die Geest zal het gezicht, het aanschijn, het *facebook* van de aarde vernieuwen. En die gemeenschap van alles-voor-allen, komt die er ooit nog? Het moge zo zijn.